

ישיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א
לקראת יום הכפורים תשפ"ה
(נכתב ונערך על פי שיחות משניים שעברו)
נבואה שעריך!

יקבע איזה שעיר יהיה לה' ואיזה לעזאזל. שבשר ודם לא יתערב.

הלקח הנלמד מהפר שמסר אליהו לעובדי הבעל
 והנה, המדרש מסיים ואומר, שצריך ללמוד מוסר השכל מאותו פר שלא הסכים להיות נקרב לבעל, שנאמר: "מִלְפָּנָיו [=מִצְלָפְנָיו, מִלְמַדְנֵינוּ] מִפְּהֶמֹת אָרְץ, וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יִחְקֹמְנוּ" (איוב לה, יא). מה ה"מוסר השכל" שצריך ללמוד מהפר הזה? המוסר השכל הוא, שאם יש לפניך שתי דרכים בעבודת ה', האחת קרובה יותר לה' והשניה פחות קרובה, אע"פ ששתיהן ודאי נצרכות לעולם ואי אפשר לוותר על הדרך השניה בשום פנים ואופן, בכל זאת אתה תשאף להיות מהקרובים לה', ולא מהפחות קרובים לה'. כי אם יש אפשרות להיות בחלק היותר מובחר - אל תסתפק בחלק הפחות מובחר.

למשל, אדם יכול לטעון, שדרושים בעולם עובדי אדמה, ודרושים מהנדסים ועוד כל מיני מקצועות. אז למה דוקא ללמוד בשיבה? למה שלא אהיה מהנדס, או חקלאי או משהו אחר? אומרת התורה - לא! אם אתה יכול להיות מלומדי התורה, אל תהיה חקלאי. נכון שגם חקלאי זה חשוב, כי ישוב א"י זו מצוה, אך בכל זאת, אם אתה יכול להיות מלומדי התורה, אל תחפש מצוה אחרת. השתדל, שאתה תהיה זה שהולך לה'.

דוגמא נוספת: אנו רוצים שכל א"י תהיה מיושבת מדן ועד באר שבע. ובכל זאת - הכל מעלין לירושלים (משנה כתובות קי, ב). ולכן, מי שיכול לגור בירושלים - שלא יסתפק במקום פחות טוב. אם אתה יכול להיות מסוג א', אל תהיה במקום אחר. הרב הדרי צ"ל היה מבטא רעיון זה כך: יש מה שטוב לכלל ישראל, ויש מה שטוב לר' ישראל (האדם הפרטי). כלל ישראל צריך שיהודים ישבו מדן ועד באר שבע. אבל ר' ישראל צריך לבחור לגור בירושלים.

בערב פסח הדין הוא שהפסח נשחט בשלוש כתות (משנה פסחים סד, א). ולומדים דבר זה מהפסוק (ע"ש). האם אפשר שכולם ישחטו את פסחם בכת הראשונה? - לא. כי מוכרח שתהיינה שלוש כתות, כפי שנדרש מן הפסוק. ובכל זאת, הגמרא אומרת, שהכת השלישית נקראת כת עצלנית (פסחים סה, א). למה? הרי צריך אותם! אי אפשר בלעדיהם! כי למרות זאת, אם אתה יכול להיות מהזריזים, אל תהיה מהעצלנים. אם אתה יכול להיות מכת ראשונה, אל תהיה מכת שלישיית.

למה שעירי יוה"כ נקבעים בהגרלה?

התורה אומרת בפרשת אחרי מות, בסדר עבודת יום הכפורים: "וַנִּתֵּן אֶחָדָן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גֹּרְלוֹת, גֹּרְלֵ אֶחָד לַה' וְגֹרְלֵ אֶחָד לְעִזָּאזֵל" (ויקרא טז, ח). בגמרא מבואר, שדבר זה מעכב, לקבוע דוקא ע"י גורל, ולא באופן אחר, לאן ילך כל שעיר (יומא לט, ב). מה הטעם בזה? למה צריך לקבוע דווקא ע"י גורל? למה לא יקבע הכהן בעצמו, בלי גורל, שעיר זה יהיה לה', ושעיר זה לעזאזל?

אולי אפשר לבאר ענין זה על פי מה שמסרו לנו חז"ל, כשאלוהו בהר הכרמל עשה נסיון עם נביאי הבעל, שיקחו שני פרים, אחד יקריבו הם להבל שלהם ואחד יקריב הוא לה', "וְהָיָה הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲבֹד בְּאֵשׁ הוּא הָאֵלֹהִים" (מל"א יח, כד), הרי כתוב שם: "וַיִּקְחוּ אֶת הַפָּר אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם" (שם, כו). בתחילה אמר להם אליהו "בַּתְּרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד" (שם, כה), אתם תבחרו איזה פר שאתם רוצים, ובסוף כתוב "וַיִּקְחוּ אֶת הַפָּר אֲשֶׁר נָתַן לַה'" (שם, כז). הוא בעצמו נתן להם את הפר. למה השינוי הזה? מה קרה שם? - אומרים חז"ל, שהפר שהיה מיועד לבעל, נתקבצו ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל ולא יכלו להזיזו ממקומו, כי הפר לא הסכים שיקריבו אותו לבעל. אמר הפר: אני וחברי, שנינו יצאנו מבטן אחת, וגדלנו במרעה אחד, והוא עלה בחלקו של מקום ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי?! לא מסכים!!! אמר לו אליהו: פר פר, אל תירא! כשם ששם שמים מתקדש על ידי חברך, כך הוא מתקדש על ידך, שיראו כל העם שנביאי הבעל לא יכולים להוריד אש מהשמים לאכול את בשרך. שמע הפר את דברי אליהו, ואף על פי כן לא הסכים ללכת. ובכל זאת הפר אמר, שאם אליהו רוצה, שימסור אותו הוא בעצמו לנביאי הבעל, אבל הוא מעצמו לא ילך. לא נותרה לאלוהו ברירה אלא לעשות כדברי הפר, ולמסור אותו בידי לנביאי הבעל. זהו שנאמר "אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם". היינו, שמסר להם את הפר בידיו, כי הפר עצמו לא הסכים ללכת (במדב"ר כג, ט).

לפי זה אפשר לבאר, שלכן אמרה התורה ביוה"כ לקבוע בגורל איזה שעיר יהיה לה' ואיזה ישלח לעזאזל. כי גם ביום הכיפורים, השעיר יוכל לטעון לכהן הגדול, אני וחברי גדלנו על אבוס אחד, למה שחברי יהיה נקרב לה' ואותי ישלחו לעזאזל?... גם אם הכהן הגדול יענה לו: "שניכם דרושים לעבודת יום הכיפורים", עדין עלול השעיר לומר שאינו מסכים ללכת לעזאזל. לכן גזרה התורה, שרק הקב"ה

ולהספיק עוד כמה דברים!... ויש שעומדים בבית הכנסת ומבקשים: "ותן טל ומטר לברכה", וכשיוצאים החוצה אומרים: "אוי, שוב יורד גשם"... במקרה האחרון, אולי אין בזה סתירה כל כך. הוא ביקש טל ומטר על פני האדמה, לא על הראש שלו... אבל בכל זאת, אדם לא תמיד רציני במה שהוא מבקש. זה הרי הפשט במה שאנו אומרים בימים אלו, "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש" (תהלים כז, ד). אחד הפירושים לכפל הלשון "אחת שאלתי" ו"אותה אבקש" הוא, שאני באמת מבקש את זה. לא רק השפתים שלי אומרות, אלא גם הלב שלי מבקש, שיהיה "שכתי פְּבִית ה' כָּל יְמֵי חַיֵּי". חשוב שהתפילות תהיינה פנימיות, ולא מן השפה ולחוץ.

למה מת בן השונמית?

כשלא מבינים את היסוד שדברנו עליו, שאדם צריך לשאוף לגדלות המירבית, התוצאות עלולות להיות מאד לא נעימות. דוגמא לכך רואים אצל האשה השונמית. אלישע הנביא מברך אותה "כַּעַת חִיָּה אִתְּ חֶבְקָת בֶּן" (מל"ב ד, טז), והברכה מתקיימת. "וַתְּהִי הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן לְמוֹעֵד הַזֶּה כַּעַת חִיָּה אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים" (שם, יז). ומה קורה? "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל אָבִיו אֶל הַקְּצָרִים. וַיֹּאמְרוּ אֵל אָבִיו: רֵאשִׁי! רֵאשִׁי! וַיֹּאמְרוּ אֵל הַנְּעִיר: שָׂאָהוּ אֵל אָמוֹ. וַיִּשְׂאָהוּ וַיְבִיאָהוּ אֵל אָמוֹ, וַיֵּשֶׁב עַל בְּרֶכְיֶה עַד הַצְּהָרִים וַיָּמָת" (מל"ב ד, יח, כ). למה מת הבן הזה? אם אלישע ברך את אמו שיהיה לה בן, והברכה התקיימה, למה לפתע פתאום הוא מת? מה קרה? אמנם אח"כ נעשה לה נס, היא פנתה אל אלישע ואלישע שב והחיה את הבן שלה, אבל למה לכתחילה הבן שלה מת?

חושבני שהטעם לזה הוא כך: נתנו לך בן - היית צריכה לחנך אותו להיות צדיק גדול, להיות נביא, להיות חכם גדול. במקום זה את שולחת אותו לקוצרים. בשביל שיהיה עוד קוצר בעולם, ה' לא עושה ניסים. לשרה אמנו ה' נתן בן - היא חניכה אותו להיות יצחק אבינו, הבן הנעקד. לרחל אמנו נתנו בן - והוא נהיה יוסף הצדיק. לחנה ניתן בן, והיא נודרת "וַנִּתְּתֵנוּ לְה' כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ" (שמו"א א, יא). מפני שהיא מבינה, שניסים לא עושים בשביל שיהיה עוד קוצר אחד בעולם. ניסים עושים בשביל שיצאו מהם דברים גדולים. השונמית, למרות שהכתוב מעיד עליה שהיתה "אִשָּׁה גְדוּלָה" (מל"ב ד, ח), לא הבינה את זה, נתנו לה בן, והיא שולחת אותו אל הקוצרים. לכן הבן מת.

אח"כ, אחרי שאלישע חזר והחיה אותו פעם שניה, הוא באמת נהיה חבוק הנביא (וזהו שמות מד, ב), [מלשון "כַּעַת חִיָּה אִתְּ חֶבְקָת בֶּן" - כלשון שבירך אותה אלישע² (שם)]. כנראה שאחרי שקרה מה שקרה, היא כבר הבינה שצריך לחנך אותו להיות נביא, לא סתם יהודי.

תמיד צריך לשאוף להיות הכי טוב, להיות סוג א', לא סוג ב' או סוג ג'. כל אחד לעצמו צריך לעשות לעצמו את החשבון, שהוא יכול להיות מגדולי ישראל. לשאוף להיות

אמרו על דרך המליצה, הרי הלוויים היו קוראים את הלל בשעת שחיטת הפסח, ולפעמים היה צורך לחזור על ההלל יותר מפעם אחת, כי לא הספיקו לשחוט את כל הפסחים בזמן שאמרו הלוויים את ההלל בפעם הראשונה. ואמר רבי יהודה אומר, "מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי" (משנה פסחים סד, א). ["אֶהְבֵּתִי פִי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלֵי תַחֲנוּנָיִ"']. ואמרו, שנרמז בזה, שמי ששוחט את פסחו בכת השלישית, לא מגיע לאהבת ה'. הוא עושה פסח כדת וכדין, אבל אהבת ה' חסרה לו. אחרת היה מזדרז ושוחט בכת הראשונה או השניה, לא בכת האחרונה.

לשאוף לגדלות המירבית

אחרי שראינו שאם יש שתי דרכים בעבודת ה' אדם צריך לבחור בזו שקרובה יותר לה', נשאלת השאלה, לאיזו מדרגה עלינו לשאוף? כמה צריך להתקרב לה'?

התשובה לשאלה זו היא, שהשאיפות שלנו צריכות להיות גבוהות מאד. יש לנו דוגמא נפלאה לכך מחנה. קראנו על כך בהפטרה של ראש השנה. חנה באה לשילה ומבקשת מה' שיתן לה בן. אם ה' יתן לה בן רגיל, יהודי טוב וכשר ועובד ה', זה כבר הישג יפה מאד. הרבה אנשים היו כבר מרוצים. אבל חנה לא מסתפקת בזה. היא מבקשת "וַנִּתְּתֵהּ לְאִמְתָּךְ יָרֵב עֲגֻנֵי שִׁים" (שמו"א א, יא). מה פירוש "יָרֵב עֲגֻנֵי שִׁים"? - לפי אחד הפירושים בגמרא - זרע ששקול כשני אנשים (ברכות לא, ב). ואלו שני אנשים - שני צדיקים, כמובן. אבל לא סתם צדיקים, אלא כמו משה ואהרן! כך היא מבקשת! ("ע"ש) למה צריך לבקש כמשה ואהרן? אם יהיה כמו יהושע וכלב, או כמו אלעזר ואיתמר, זה לא מספיק טוב? ודאי שזה טוב! אבל אם אפשר יותר מזה, צריך לבקש יותר. כי ברוחניות - "הַרְחֵב פִּיךָ וַאֲמַלְאָהוּ".

צריך לבקש על המירב. בן כמו משה ואהרן! לא פחות!

ואכן, חנה זוכה שבקשתה תתמלא: "מִשָּׁה וַאֲהֲרֹן בְּכַתְּנֵי, וַיִּשְׂמוּאֵל בְּקֶרְאֵי שְׁמוֹ" (תהלים צט, ו) - שמואל שקול כמשה ואהרן. כמובן, לא לגמרי, כי "לֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י); ועי' בעיקר השביעי מ"ג עיקרי האמונה, אבל מבחינה מסוימת שמואל שקול כנגד משה ואהרן, כפי שרואים בפסוק. אם היתה חנה מסתפקת במועט, היתה מבקשת כשני צדיקים פשוטים, או כשני יהודים פשוטים. אבל היא לא מסתפקת כשני אנשים פשוטים, וגם לא כ"סתם" שני צדיקים, אלא כשני הצדיקים הגדולים ביותר. ולכן, בצירוף תפלתה, שנאמרה ודאי מעומקא דליבא, היא זוכה לזה. כי לא מספיק רק לומר את המילים. צריך שזו תהיה באמת שאיפת הנפש. לכן בקשתה התקבלה. הבן שלה שקול מבחינה מסוימת כמשה ואהרן.

חשוב מאד, שמה שאנו מבקשים, לא יהיה מהשפה ולחוץ אלא יבוא מרצון פנימי אמיתי. יש יהודים טובים שמתפללים: "תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גלויותנו", אבל רבוננו של עולם, לא יותר מדי מהר! אני רוצה עוד להשאיר באמריקה, לסיים את האוניברסיטה

מבקשים "חיים ושלום", איננו מתפננים רק לימי רגל, ליום אחד, או לשבוע אחד. אנו מעוניינים בחיים ושלום גם לאחר הרגל. ומכאן, שגם מה שאנו מבקשים באותה בקשה "שמחה וששון", איננו מתפננים רק לימי הרגל, אלא לכל ימות השנה. אמנם מצנת שמחה יש רק ברגל, אבל משמחת הרגל אנו רוצים שיושפע לנו שפע של שמחה וששון לכל ימות השנה, שנוכל לעבוד בהם את ה' בשמחה. וכן את קדושת הרגל אנו לוקחים עמנו הלאה, גם אל הימים שלאחר הרגל³.

יש שהסבירו באופן זה את הפסוק שנאמר בחג הסוכות, "וְשִׂמְחַתְּ בְּחַגְּךָ... וְהֵייתָ אֶף שְׂמֵחַ" (דברים טז, יד-טו). מה פירוש "וְהֵייתָ אֶף שְׂמֵחַ"? מה נוסף כאן על מה שנאמר כבר לפני כן "וְשִׂמְחַתְּ בְּחַגְּךָ"? אמנם הגמרא דורשת "וְהֵייתָ אֶף שְׂמֵחַ" לרבות חיוב שמחה גם בשמיני עצרת (סוכה מח, א), אבל על דרך הפשט מפרשים רש"י והאבן עזרא, ש"וְהֵייתָ אֶף שְׂמֵחַ" אינו ציווי, אלא הבטחה: אם תקיים כראוי וכהלכה את הציווי של "וְשִׂמְחַתְּ בְּחַגְּךָ", תראה שמחה בעבודת ה' ברגל, שמחה במצוות הרגל, בעליה לרגל ובקרבנות, תזכה שיתקיים בך "וְהֵייתָ אֶף שְׂמֵחַ" כל השנה כולה, שזוהי בעצם תכלית השמחה ברגל, לשאוב ממנה שמחה לימות השנה כולם. אבל זה בתנאי שמנצלים את החג כראוי, להתחזק בו בעבודת ה' ובלמוד תורת ה'.
יהי רצון שנזכה לשמוח בעבודת ה', להיות דבוקים בעבודת ה' בשמחה ובלב טוב, נזכה ל"נבואה שעריך", ונחתם כולנו וכל בית ישראל לחיים טובים ולשלום, אמן.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

גדול בגמרא, ובסברא. חז"ל אמרו, "כל אחד ואחד מישאל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, אברהם יצחק ויעקב" (תדא"ר פכ"ה; ילק"ש ואתחנן רמז תתל). איזה הגיון יש בשאיפה כזו? וכי למעשי התנאים כבר הגעתי? או למעשי האמוראים?! או אל מעשי הגר"א? או ה"חפץ חיים"? לא הגעתי למדרגות האלו! א"כ, לכאורה צריך היה לבקש "מתי יגיעו מעשי למעשי החפץ חיים". רק אח"כ, לכשנגיע לזה (אם נגיע), נבקש מתי יגיעו מעשי למעשי הגר"א, וכך הלאה. אבל חז"ל מלמדים אותנו שלא זו הדרך. חז"ל מלמדים אותנו, שכבר מן ההתחלה צריך לשאוף לגדלות המירבית - "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב". אם אדם ישאף להיות כאברהם יצחק ויעקב, אולי יהיה כמו החפץ חיים. אם לא ישאף להיות כאברהם יצחק ויעקב, גם כמו החפץ חיים לא יהיה. אם שואפים לגדלות, יש סיכוי לקבל משהו. אם לא שואפים לגדלות, לא מקבלים כלום.

להמשיך קדושה מהימים הקדושים אל כל

השנה

בתפילת נעילה אנו אומרים: "היום יפנה, השמש יבוא ויפנה, נבואה שעריך". שערי שמים עומדים להנעל (עי' ירושלמי ברכות פ"ד ה"א), אבל אנו מבקשים להכנס פנימה לפני הנעילה, ולהשאר בפנים. לא רוצים להפרד מהיום הקדוש, לא רוצים להיפרד מהשכינה! רוצים להיות דבוקים בה', דבוקים בקב"ה. להמשיך את ההשפעה של יום הכיפורים גם לשאר ימות השנה.

אחרי יום הכיפורים באים הימים הקדושים של סוכות ושמחת תורה, גם הם ימים של דבקות בה'. דבקות ושמחה בה'. צריך להשתדל להרבות בשמחה לפני ה', להתקרב לקב"ה עד כמה שאפשר, ולא להיפרד מה' בסוף החג. אנו הרי אומרים ביום טוב: "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון". כשאנו

1. וגם לדעת זה שסובר בגמרא ש"זרע אַנְשִׁים" פירושו "זרע שמובלע בין אנשים... לא חכם ולא טפש" (ברכות לא, ב), שלא יהיה "חכם יותר מדאי, שלא יהיה תימה בעיני הבריות, ומתוך שנדברין בו שולטת בו עין הרע" (רש"י שם), כבר פירש היעב"ץ (בהגהותיו שם), דרק בקטנותו רצתה שיהיה כן. אבל בגדלותו - ודאי רצתה שיהיה כמה שיותר חכם, ולא רק בינוני בחכמה. והראיה, שהרי למעשה לא זכתה לבן שהוא "לא חכם ולא טפש", אלא זכתה לבן שהיה ראש חכמי ישראל בדורו. ועל כרחך כפי שבארנו, ש"לא חכם ולא טפש" היינו שלא יהיה בולט בחכמה, וכלשון הגמ' שם: "מובלע בין אנשים".
2. ומה שנקרא שמו חבוקק ולא חבוק, איתא בזהר, שנקרא כן על שם שני חיבוקים שהיו שם, אחד של אמו - "כַּפֶּת חַיָּה אֶת חֶבְקֵת בֶּן", ואחד של אלישע - "וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיָּלֶד, וַיִּשָּׁם פִּי עַל פִּי וַיַּעֲנֶינִי עַל עֵינָיו וְכַפִּי עַל כַּפָּיו" (וכו' (זהר ח"ב מד, ב)).
3. וידוע שהגר"י הוטנר זצ"ל היה רגיל לומר, שאין לומר "עבר עלינו יום טוב פלוני", אלא "נוסף לנו יום טוב פלוני" (פחד יצחק חנוכה ריש מאמר ז). כי כל יו"ט שעובר, מתווסף הוא לאוצר נפשנו, ואחר שקבלנו את השפעות החג תפקידנו להמשיך אותן אל שאר ימות השנה. וגם ידוע חידושו הגדול של הרמב"ן, שהנשמה היתירה של יו"ט (להבדיל מזו של שבת) נשארת ואינה מסתלקת במוצאי יו"ט, ולכן אין מברכין על הבשמים במוצאי יו"ט (ספר "האמונה והבטחון" לרמב"ן פרק כ"א - מובא בכתבי הרמב"ן מהד' מוסד הרב קוק ח"ב עמ' תכ"ה). ולפי דבריו, בכל יו"ט נוספת לנו עוד נשמה יתירה, ונשארת לעולם.
[ונכתבו האחרונים, שכנראה זוהי גם שיטת הרשב"ם (פסחים קב, ב ד"ה ושמואל אמר ינה"ק), ובזה סרה מעליו תלונת התוס' (שם ד"ה רב אמר). ואכמ"ל].